

освітньо-науковому просторі України та світу (<https://dnpb.gov.ua/ua/virtualni-chyitalni-zaly/virtualnyy-chyitalnyy-zal-fondu-v-o-sukhomlynskoho/>) (кількість відвідувань – 277).

За результатами 2024 р. опубліковано **93 наукових праці** (з них **85** планових (електронні ресурси – **3**¹, довідкове видання – **1**; статті – **14** (із них: **11** – у наукових фахових виданнях категорії «Б», **1** – у виданні, що індексується у WoS²), тези та матеріали конференцій – **59**); ЗМІ – **10**³), **8** додаткових (хрестоматія – **1**⁴; збірники матеріалів наукових заходів – **2**⁵; монографія – **1** (у співавторстві)⁶; енциклопедичне видання – **1**⁷; довідкове видання – **1**⁸, статті – **2** [із них: **1** – у науковому фаховому виданні категорії «Б»]).

Упровадження проміжних результатів НД здійснювалося під час виступів на **45 всеукраїнських і міжнародних науково-практичних заходах**: (форуми: міжнародний – 1, конференції – 20 (міжнародні – 11, всеукраїнські – 9), біографічні читання – 1, педагогічні читання – 1, круглі столи – 3, інші види заходів – 19); реалізації **п'яти** онлайн-проектів для наукових, науково-педагогічних, бібліотечних працівників, здобувачів освіти: «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри» (<https://tinyurl.com/yt9bhh44>), «Педагоги України: пам'ятаємо, шануємо» (<https://tinyurl.com/5n9x9csb>), «Sukhomlinsky News» (<https://tinyurl.com/ycynd8j6>), «В. Сухомлинський: офіційне листування (епістолярний екскурс)» (<https://tinyurl.com/2p8kjfu3>), «Педагоги України про національно-патріотичне виховання» (<https://tinyurl.com/mptvd2ny>); наповнення профілю відділу педагогічного джерелознавства та біографістики в Google Scholar (h-індекс – 38) (<https://scholar.google.com.ua/citations?user=eA9i0W0AAAJ&hl=ru>); Ютуб-каналу ДНПБ (<https://www.youtube.com/channel/UCUE2sI34ENt77C9AJDe69fA>); у статтях у ЗМІ (10).

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ БІОГРАФІЧНИЙ СЛОВНИК «ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛ. ХІХ – ПОЧ. ХХІ СТ.)»: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ І СИНТЕЗ

Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

Енциклопедичний словник – це енциклопедія, статті якої викладено в стислій формі та розташовано за абеткою їхніх назв [6]. Широкий спектр

¹ <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/>
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742758/>

² <https://tinyurl.com/223v5xe4>

³ <https://dnpb.gov.ua/ua/?events=39407>

⁴ <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741965/>

⁵ <http://lib.iitta.gov.ua/741174/>, <https://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=39729>

⁶ <https://tinyurl.com/37z8ndc5>

⁷ <https://esu.com.ua/article-882041>

⁸ <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742309/>

опублікованих різноманітних енциклопедичних словників за всіма галузями знань свідчить про популярність такого типу видань у різні історичні епохи, серед яких тематичні та біографічні. Під час всеохопної цифровізації набули поширення електронні енциклопедичні словники. Біографічний енциклопедичний словник про освітян – це вид довідкової літератури, який містить інформацію про життя та діяльність відомих і маловідомих постатей. Такі словники допомагають користувачеві дізнатися про біографію конкретної людини, її досягнення, внесок в освіту України і світу.

Для упорядкування довідкових видань, як і для будь-якого історико-освітнього наукового дослідження, важливою є джерельна база [2]. Під час створення енциклопедичного контенту ключову роль відіграє джерелознавча евристика як методологія вивчення джерел інформації, яка допомагає відшукувати, аналізувати та оцінювати їх достовірність, авторитетність та об'єктивність [5].

Зазначимо, що у межах планового наукового дослідження «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі» (2023–2025 рр., керівник – Л. Березівська) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) для біографічних довідок як структурних частин енциклопедичного словника відповідно до розроблених критеріїв важливою технологією є добір джерел у двох аспектах: для написання біографічної інформації та для упорядкування бібліографії [1; 3].

Передусім для написання безпосередньо тексту довідок інформацію черпаємо з довідкових видань (друковані та електронні): енциклопедії, енциклопедичні словники, біобліографічні покажчики. Для нашого дослідження важливі педагогічні енциклопедії і енциклопедичні словники. Вивчення їх дозволяє виявити у порівняльно-змістовому вимірі біографічну інформацію про конкретного педагога (за наявності). З огляду на тему вартують уваги Енциклопедії освіти (2008, 2021), які створено з ініціативи НАПН України (гол. ред. В. Кремень) [4]. На сторінках енциклопедії є статті про відомих українських і закордонних педагогів.

Звісно, для виявлення інформації використовуємо електронні ресурси, які містять біографічну та бібліографічну інформацію. Назвемо найпопулярніші з них: Велика українська енциклопедія (ВУЕ) <https://tinyurl.com/yrtpv69s>, Енциклопедія сучасної України (ЕСУ) <https://esu.com.ua/>, Енциклопедія історії України <https://tinyurl.com/8zpuwmy7>, цифровий ресурс «Видатні педагоги України та світу» ДНПБ <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/>, електронні біографічні ресурси Педагогічного музею України <http://pmu.in.ua/> та ін. Новітнім джерелом є персональні віртуальні виставки, зокрема ДНПБ https://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=exhibitions, які уможливають за допомогою вебтехнологій системне представлення біографічної і бібліографічної інформації про конкретну постать. Ваговитим складником джерельної бази є біобібліографічні покажчики (за наявності), які інтегрують твори вченого і літературу про нього.

Для написання біографічних довідок і упорядкування бібліографії використовуємо й інші види джерел, а саме: галузеві періодичні видання

(журнали, газети), монографії, дисертації тощо. Бібліографія має два складники: твори педагога, опубліковані зазвичай за його життя, а також після – у вигляді окремих творів чи збірок (монографії, посібники, підручники, статті – загалом не більше п'яти); літературу про постать і його творчий доробок за останні 10 років (друковані та електронні ресурси – загалом не більше п'яти).

Водночас джерелознавчий пошук показав, що інколи складно дібрати бібліографію про життя і діяльність педагога за останні 5–10 років. Пояснюємо кількома причинами: вичерпність або брак біографічних розвідок про постать педагога чи втрата її актуальності.

Отже, підготовка енциклопедичного словника потребує ґрунтовного джерелознавчого аналізу для збирання, оцінювання та узагальнення інформації з багатоманітних джерел. Синтез джерел дозволяє інтегрувати різноманітну інформацію про життя і діяльність постаті педагога та створити комплексне і повне уявлення про неї. Такий підхід допомагає написати якісні та змістовні енциклопедичні статті, які будуть корисні для користувачів. Водночас, і це важливо, що біографічна довідка претендує на джерело для подальшого вивчення життя та діяльності педагогів України другої пол. ХІХ – початку ХХІ ст. – великого історичного відрізка часу. З огляду на це енциклопедичні словники актуалізують та інтегрують біографічну та біобібліографічну інформацію про педагогів різних епох задля створення їхнього колективного портрета і водночас розкриття внеску кожного з них у розвиток освіти України.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Біографічна довідка про педагога чи освітнього діяча в енциклопедичному словнику: підходи і критерії. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України в умовах воєнного стану* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського за результатами наук. дослідж. у 2023 р., 18 груд. 2023 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; редкол.: Березівська Л. Д. (голов. ред.), Романова Г. М., Тарнавська С. В. та ін. Вінниця, 2023. С. 28–30. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738586/1/Збірник_матер_звітн.%20конф.%202023-29-31.pdf (дата звернення: 14.10.2024).

2. Березівська Л. Д. Джерельна основа історико-педагогічних досліджень як методологічна проблема. *Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень*: зб. матеріалів наук.-методол. семінару з історії освіти, 25 жовт. 2017 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Лапаєнко С. В., Сухомлинська О. В. та ін. Київ, 2017. С. 6–7. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711722/> (дата звернення: 14.10.2024).

3. Березівська Л. Д. Енциклопедичний біографічний словник як форма представлення колективного портрета педагогів України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.): критерії та підходи. *Biography. Біографіка. Біографістика* : зб. пр. Ін-ту біогр. дослідж. : електрон. наук. вид. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; редкол.: В. І. Попик (голов. ред.), Л. І. Буряк, Н. І. Любовець та ін. Київ, 2023. Вип. 2. С. 158–162. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737020/> (дата звернення: 14.10.2024).

4. Енциклопедія освіти / НАПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 1143 с.

5. Палієнко М. Г. Евристика джерелознавча. *Джерелознавство історії України* : довідник / Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, каф. архівознавства та спец. галузей іст. науки, НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; редкол.: Варшавчик М. Я. (голова), Боряк Г. В., Войцехівська І. Н. та ін. Київ, 1998. С. 43–44. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Avtorskyi_kolektyv/Dzhereloznavstvo_istorii_Ukrainy_Dovidnyk/ (дата звернення: 14.10.2024).

6. Словник енциклопедичний. *Велика українська енциклопедія* : електрон. версія. Київ : Енциклопед. вид-во : Ін-т програм. систем НАН України, 2015–2024. URL: https://vue.gov.ua/Словник_енциклопедичний (дата звернення: 14.10.2024).

КОНЦЕПЦІЯ ДУХОВНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ ІОАНИКІЯ ГАЛЯТОВСЬКОГО

*Т. Д. Кочубей, доктор педагогічних наук, професор, головний
науковий співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики*

Під час дослідження персоналій досить вагомим і доступним є електронний інформаційно-бібліографічний ресурс Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського «Видатні педагоги України і світу», який наповнюється у межах наукового дослідження «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» (2023–2024) під керівництвом доктора педагогічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України Л. Д. Березівської [1]. У цьому контексті привабливою є постать Іоаникія Галятовського (бл. 1620–1688) – професора і ректора Києво-Могилянської колегії, богослова і проповідника. На його погляд, духовності можна досягти завдяки вірі, вивченню священних текстів, а також у процесі самопізнання, заглиблення суб'єкта у свою «внутрішню» природу [2].

Як зазначає І. Соломаха у праці «Співвідношення правди та істини у житті людини за трактуванням Іоаникія Галятовського», людина сама обирає свій шлях, свій спосіб життя і Бог нікого не примушує йти шляхом досягнення вищої духовності і пізнання істини [3]. Христом духовності І. Галятовський вважав моральну чистоту та наголошував на тому, що душевна чистота вічна. Для педагогічних поглядів ученого були притаманні такі моральні категорії, як: от: доброта, правдивість, гуманізм, альтруїзм. Адже, саме на основі цих категорій формуються такі духовні якості особистості, як чесність, гуманне ставлення до інших, людяність.

Про високу освіченість та ерудицію свідчить наведений М. Ф. Сумцовим обширний список авторів (богословів, філософів, істориків, письменників) прочитаних І. Галятовським. Він і сам автор багатьох праць – збірника «Ключь разумѣнія», який за його життя неодноразово видавався у Києві (1659, 1660) та Львові (1663), «Месія Правдивий» (1668, 1672, 1669) – твір патріотичного характеру, спрямований на захист християнства та інші. Педагогічна спрямованість творів І. Галятовського була зумовлена такими факторами як боротьба українського народу за соціальне визволення, національну незалежність, прагнення культурно-ідеологічної рівноваги з католицькою та протестантською Європою. Перераховані фактори зумовили появу нових